

RİSÂLE-İ NECÂTİ'L- MÜTEHAYYİRİN*

Nûh bin Mustafa el-KONEVÎ**

Ey derûn-i derde dermân isteyen! Cân kulağın aç ki verem sana ben.

Eğer tok olursan ferahnâk olursun.

Eğer aç olursan gamnâk olursun.

Eğer uyursan mürdesin.

Eğer bîdâr olursan mütehayyirsin.

Ve eğer mülûk ve ümerâ kapılarına varırsan “بئس الفقير على باب الامير” (*Emîrin kapısına giden fakir ne kötüdür!*) hitâbıyla muhâtab ve mu'âtab olursun.

Eğer ulemây-ı zâhir meclisine varırsan “يعلمون ظاهرا من الحياة الدنيا و هم عن الاخرة هم غافلون” (*Onlar dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler*)¹ remzini işitirsin.

Eğer meşâyih meclisine varırsan “الدين هم يراؤن” (*Onlar gösteriş yapanlardır*)² 'itâbıyla mu'âteb olursun.

Eğer marifetullah tahsîl edeyim dersen “و ما قدروا الله حق قدره” (*Allah'ı gereği gibi tanımadılar*)³ denilir.

Eğer dünya talebinde olayım dersen “الدنيا جيفة و طالبها كلاب” (*Dünya bir leştir; onu isteyen ise köpeklerdir*)⁴ denildi.

Eğer âhîret talebinde olayım dersen “والاخرة حرام على اهل الدنيا” (*Ahîret dünya ehline haramdır*) derler.

Eğer Hak talebinde ve müşâhededesinde olayım dersen “لن تران” (*Beni asla göremez-*

* Nuh b. Mustafa, *Terceme-i Milel ve Nihal*, Matbaa-i Âmire, 1279, s. 175-176'dan alınmıştır. Hazırlayan: Veysel Kaya, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. vkaya03@hotmail.com

** Amasya'da doğan Nuh b. Mustafa el-Konevî er-Rûmî el-Hanefî, Konya'da müftülük yaptıktan sonra Kâhire'ye yerleşti ve burada 1070 h./1660 m. tarihinde vefat etti. Birçok konuda geniş malumata sahip olduğu kaynaklarda geçer. Halvetiyye tarikatine mensup olan Nuh b. Mustafa'nın eserlerinden bazıları şunlardır: *el-Kavlü'd-dâll 'alâ hayâtil-Hıdr ve vücûdî'l-ebdâl, Hâşiyetu'd-Dürer ve'l-Çurer, Eşrafu'l-mesâlik fi'l-menâsîk, el-Fevâidu's-seniyye fi'l-mesâil'd-dîniyye, ed-Dürrü'l-münazzam fi menâkibi'l-İmâm el-A'zam*. bk. Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz, İstanbul, ts., I,146; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetu'l-ârifîn*, Beyrut, 1990, II, 498; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mucemu'l-müellifîn*, Mektebetu'l-Müsennâ, Beyrut, ts., XIII, 119; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara, 1990, s. 131; Hayati Yılmaz, “Nuh b. Mustafa el-Konevî'nin *er-Risâle fi'l-fark beyne'l-hadîsi'l-kudsî ve'l-Kur'ân ve'l-hadîsi'n-nebevî* Adlı Risâlesi”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, yıl 1, sy. 1, İstanbul, 2003, s. 167-178.

¹ er-Rûm 30/7.

² el-Mâ'ûn 107/6.

³ el-En'âm 6/91.

⁴ 'Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-hafâ ve müzîlu'l-ilbâs 'ammâ iştehera mine'l-ehâdîs 'alâ elsineti'n-nâs* (nşr. Ahmed Kalâş) Beyrut, 1351, I,409 (hadis no: 1313).

sin)⁵ denildi.

Ve eğer ibâdetle meşgûl olayım dersen “و ما امرؤ الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين” (Halbuki onlara ancak dini yalnız O’na has kılarak Allah’a kulluk etmeleri emrolunmuştu)⁶ denildi.

Eğer ibâdetten fâriğ olayım dersen “و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون” (Cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım)⁷ denildi.

Eğer kendinden gayra ki mâsivâyâ nazar ve iltifât edeyim dersen “لئن اشركت ليجبطن عملك” (Allah’a ortak koşarsan amelin hebâ olur gider)⁸;

Ve eğer nefis muktezâsınca olayım dersen “و ان عليكم حافظين” (Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler vardır)⁹;

Eğer bir derûnice muâmele edeyim dersen “يعلم السر و اخفى” (O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir)¹⁰;

Ve eğer cümleden fâriğ olayım dersen “اين المفر” (Kaçacak yer nerede?)¹¹;

Ve eğer cidd ü cehdle nesneye ereyim dersen “يختص برحمته من يشاء” (Onun rahmetine dilediği kimseler erişir)¹²;

Ve eğer nâümîd olayım dersen “لا تقنطوا من رحمة الله” (Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin)¹³;

Eğer ümîdvâr olayım dersen “ا فامنوا مكرالله” (Allah’ın mekrinden (imtihan) emin mi oldular?)¹⁴;

Eğer “bu nice hâldir!” diye feryâd edersen “لا يسأل عما يفعل” (Allah yaptığından sorumlu tutulamaz)¹⁵;

Ve eğer şekvâ edeyim dersen “فاصبر لحكم ربك” (Rabbinin hükmüne sabret!)¹⁶;

Ve eğer hiç tınmayayım dersen “ادعوني استجب لكم” (Bana dua edin; ben de duanızı cevap vereyim)¹⁷;

Ve eğer duâ ile bir nesne tahsîl edeyim dersen “ما شاء الله كان و ما لم يشأ لم يكن” (Allah’ın dilediği olur; dilemediği de olmaz)¹⁸;

Ve eğer bir nesne için fe’l edeyim dersen “و عنده مفاتيح الغيب لا يعلمها الا هو” (Allah’ın indinde yalnızca kendisinin bildiği gaybın anahtarları vardır)¹⁹;

Ve eğer hullâna ve ihvâna ihtilât edeyim dersen “الاخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو” (O gün bazı dostlar birbirlerine düşmadırlar)²⁰;

Eğer tezevvüc edeyim dersen “ان من ازواجكم و اولادكم عدوا لكم” (Eşleriniz ve çocuklarınız-

⁵ el-A’râf 7/143.

⁶ el-Beyyine 98/5.

⁷ ez-Zâriyât 51/56.

⁸ ez-Zümer 39/65.

⁹ el-İnfitâr 82/10.

¹⁰ Tâhâ 20/7.

¹¹ el-Kıyâme 75/10.

¹² el-Bakara 2/105.

¹³ ez-Zümer 39/53.

¹⁴ el-A’râf 7/99.

¹⁵ el-Enbiyâ 21/23.

¹⁶ et-Tûr 52/48.

¹⁷ el-Gâfir 40/60.

¹⁸ Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş’as, *es-Sünen* (nşr. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd), Dâru’l-Fikr, Beyrut, ts., “Edeb”, 110.

¹⁹ el-En’âm 6/59.

²⁰ ez-Zuhruf 43/67.

dan bazıları size düşman olabilirler)²¹;

Eğer mâl ve evlâdım olsun dersin “انما اموالكم و اولادكم فتنه” (Şüphesiz mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır)²²;

Ve eğer mansıb ve şöhrat ıssı olayım dersin “تلك الدار الاخرة” (Şu, ahiret hayatıdır...) ²³ ;

Ve eğer halka pend ü nasihat edeyim dersin “ا تمارون الناس بالر و تنسون انفسكم” (İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz?)²⁴;

Ve eğer pend istimâ‘ edeyim dersin “قالوا سمعنا و هم لا يسمعون” (“İşittik” dediler ama onlar işitmezler)²⁵;

Ve eğer kefâf-ı nafaka tahsîl edeyim dersin “نحن قسمنا بينهم معيشتهم” (Biz aralarında kazançlarını taksim ettik)²⁶;

Ve eğer tabîbe ıslâh-ı tabîat için mürâcaat edeyim dersin “و اذا مرضت فهو يشفين” (Seni yaratan sana şifa verir)²⁷;

Ve eğer bazı emirde nâcâr kaldıkta kimseden nusret umayım dersin “هو موليكم فنعم” (O, sizin mevlânızdır. Ne güzel bir mevlâ, ne güzel bir yardımcıdır O!)²⁸;

Ve eğer keremine tevekkül ve ilticâ edersen “ما غرك بك الكرم الذى خلقك” (Seni, seni yaratan Rabbinden gafil kılan nedir?)²⁹;

Ve eğer “derd-i derûnum var; nice edeyim?” dersin “فاصبر صبرا جميلا” (Güzelce sabret!)³⁰;

Ve eğer şefâate mağrûr olursan “من ذا الذى يشفع عنده الا باذنه” (İzni dışında, O’nun indinde şefaata edecek kimdir?)³¹;

Ve eğer gazâba gelip hâşâ fâriğ durursan “ان بطش ربك لشديد” (Şüphesiz Rabbinin tutuşu şiddetlidir)³²;

Ve eğer ru’yet talebinde olayım dersin itâb olursun ki “لا تدركه الابصار و هو يدرك الابصار” (Gözler O’nu idrak edemez; O gözleri idrak eder)³³;

Ve eğer [O’nun] nişânını istersen “ليس كمثله شئ” (O’nun benzeri gibisi dahi yoktur)³⁴;

Ve eğer künhünü bilmek istersen “لا يبلغ العقول و الافكار به” (Akıllar ve fikirler O’na ulaşamaz).

* * *

Bu âdemoğlu biçâre ve bîmiktâr ne hâl etsin? Oğlanlık ise henüz peslik ve yiğitlik ise mestlik ve pîrlik ise süslük. İmdi zemîn ise pek, delip aşağı geçemezsin. Ve âsumân ise yüksek, perr ü bâl peydâ edip uçamazsın. Ve sevr-i âsumânî ve hût-i zemîni göremezsin. Ömür ise kasîr; mağribden maşrike seyhât edip varamazsın.

²¹ et-Teğâbün 64/14.

²² el-Enfâl 8/28.

²³ el-Kasas 28/83.

²⁴ el-Bakara 2/44.

²⁵ el-Enfâl 8/21.

²⁶ ez-Zuhuf 43/32.

²⁷ eş-Şu‘arâ 26/80. Bu ayet yanlışlıkla “الذى خلقك فهو يشفين” (Seni yaratan sana şifa verir) şeklinde yazılmıştır.

²⁸ el-Hac 22/78.

²⁹ el-İnfitâr 82/6.

³⁰ el-Me‘âric 70/5.

³¹ el-Bakara 2/255.

³² el-Bürüc 85/12.

³³ el-En‘âm 6/133.

³⁴ eş-Şûrâ 42/11.

Varsan bile ne fâide! Zira esrâr mestûredir. Ve girdiş-i gerdâna nazarın yok. Hâl garîb, hâdis acîb, bu müşkilâtın halli müteassir ve bu takdîre tedbîr müteazzirdir. Eğer ki âdemoğlu sayd ü san'atla mürğ-i perrânı hevâdan indirip ve ka'r-ı deryâdan mâhîleri çıkarıp ve behâim-i vahşileri mûnis ü râm ve me'lûfrân ve mürtâz-ı cihân eyler iken inâyet-i Rabbânî ve hidâyet-i Yezdân ve tevfik-i Samedânî ve te'yid-i âsumânî olmayınca hilet-i beşerî ve san'at-i sûrî eylese, husûl-i maksûda ve vusûl-i mevdûda imkân olmaya. Ve bu takdirce nice eylemek gerektir. İmdi nâm ve nişânın safha-i rüzgârden mahv ü hek edip ve kendi varlığından çıkıp "و افوض امرى الى الله" (*İşimi Allah'a ısmarlarım*) deyip tedbîri takdîre havâle ve rızâyı kazâyâ nevâle verip lütf u kahrı bir bilip zâhîren ve bâtinen lütf u cemâl zâhir oldukta muğtenim olup ve kahr ü celâl gördükte sabr u tahammül edip dahî maksad-ı aksâ ve matlab-ı a'lâ olan Hâlik'in ve Rezzâk'ın bir bilip ve rızâsında bulunup ve derûn u birûnunu mahabbet-i derd-i nâmütenâhî ile memlû' ve müzeyyen kılıp câm-ı tevhidî içip mâsivâdan "موتوا قبل ان تموتوا" (*Ölmeden önce ölünüz!*)³⁵ hükmüne mevt-i irâde-i fenâyı ihtiyâr edesin. Tâki tahlîk-i âlem-i itlâka kadem basıp derde dermân bulasın ve benlik derdinden kurtulasın.

Lügâtçe

âlem-i itlâk: mutlak, gerçek	matlab-ı a'lâ: istenilen en yüce	nevâle: nasip, hisse
âlem, öbür dünya âsumân:	şey	nişân: alâmet, eser
gök	me'lûfrân: alışık, ünsiyet etmiş	nusret: yardım
behâim-i vahşiler: vahşî	mest: keyifle kendinden geçmiş	oğlanlık: çocukluk
hayvanlar	ıslâh: düzeltme, sağaltma.	pend: nasihat, öğüt
biçâre: çâresiz	ihtilât: karışmak	perrân: uçan
bîdâr: uyanık	ihvân: dostlar, ahabbâ	perr ü bâl: kol ve kanat
bîmiktâr: kıymetsiz	inâyet-i rabbânî: ilâhî yardım	pes: geri, arka
celâl: sertlik	istimâ: dinlemek	pîrlik: yaşlılık
cemâl: güzellik	'itâb: cezalandırma	râm: itaatkâr
cidd ü cehd: ciddiyet ve gayret	kadem: ayak	safha-i rüzgâr: rüzgâr sayfası
derd-i derûn: gönül derdi	ka'r-ı deryâ: derin deniz dibi	san'at-i sûrî: şeklî sanat,
derûnîce: gizlice	kasîr: kısa	mahâret.
esi: sahip	kefâf: yeterli	sayd ü san'at: av ve mahâret
fâriğ: vazgeçen	kûnh: idrâk etmek, kavramak	sevr-i âsumân: gökyüzü boğası.
fe'l: fal açmak	lütf u kahr: iyilik ve eziyet	Metinde, eski astrolojide boğa
girdiş-i gerdân: feleğin dönmesi	mağrib: batı	burcu içerisinde varlığı hayal
hek: kazıyarak silmek	mestûre: gizli, örtülü	edilen boğa kastedilmektedir.
hidâyet-i Yezdân: Allah'ın	mevdûd: sevgili	süst: gevşek, zayıf
doğru yola iletmesi	mu'âteb: cezalandırılan	tahlîk: yaratmak
hilet-i beşerî: insanın kurduğu	muhâtab: kendisine söz	tahsîl: elde etmek
hîle, dolap	söylenilen	tevfik-i Samedânî: İlâhî yardım
hullân: dostlar	mûnis: insana yakın	te'yid-i âsumânî: Kelime anlamı
hût-i zemîn: yeryüzü balığı.	mülûk: sultanlar	gökyüzünden gelen yardım
Metinde, eski astrolojide balık	mürde: ölü	demektir. Fakat burada ilâhî
burcu içerisinde varlığı hayal	mürğ-i perrân: uçan kuş	yardım kastedilmektedir.
edilen balık kastedilmektedir.	mürtâz-ı cihân: âlemin razı	tezevvüc: evlenmek
mağrûr: aldanmış	olduğu	tınmak: ses çıkarmak, bir şey
mâhî: balık	müteassir: zor	söylemek
maksad-ı aksâ: en son maksat	mütehayyir: şaşkın	ümerâ: emîrler
mâsivâ: Allah'tan başka her şey	nâçâr: çâresiz	ümitvâr: ümitli
maşrik: doğu	nâümit: ümitsiz	zemîn: taban, yeryüzü

³⁵ 'Aclûnî, a.g.e., II/291 (hadis no: 2669).